

ЗА РУБЕЖЕМ

УДК 378.14:80(73)

НАТАЛІЯ БІДЮК

biduknm@ukr.net

доктор педагогічних наук, професор,
Хмельницький національний університет

МАРИНА ІКОННИКОВА

ikonnikova@ukr.net

кандидат філологічних наук, доцент?
Хмельницький національний університет

ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ КОНЦЕПТИ ФІЛОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ У США

Розглянуто теоретичні та методичні засади вищої філологічної освіти у США. З'ясовано сучасні тенденції розвитку філології в цій країні наукової галузі і напрямку професійної підготовки. Розкрито соціокультурні особливості філологічної освіти у США. Проаналізовано трансформацію системи філологічної освіти на концептуальному, законодавчо-нормативному, організаційно-педагогічному, змістовому, інституційному та соціокультурному рівнях. Встановлено, що зміст підготовки передбачає інтеграцію соціально-гуманітарної, лінгвістичної, літературознавчої, перекладацької складових і спрямований на формування компетентного філолога-дослідника, філолога-перекладача, філолога-літературознавця, загалом духовної багатомовної особистості. Виокремлено та охарактеризовано ключові компетентності філолога (лінгвістична, літературознавча, перекладацька, крос-культурна, інформаційна, дослідницька). Особливу увагу звернено на проблему забезпечення якості філологічної освіти, зокрема визначено критерії та їх показники. Окреслено перспективи подальших наукових досліджень з проблем філологічної освіти у США.

Ключові слова: філологічна освіта, зміст, ключові компетентності, організація навчання, мультикультуралізм, інтердисциплінарність, США.

НАТАЛІЯ БІДЮК

biduknm@ukr.net

доктор педагогических наук, профессор,
Хмельницкий национальный университет

МАРИНА ИКОННИКОВА

ikonnikova@ukr.net

кандидат филологических наук, доцент?
Хмельницкий национальный университет

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И МЕТОДИЧЕСКИЕ КОНЦЕПТЫ ФИЛОЛОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В США

Рассмотрены теоретические и методические основы высшего филологического образования в США. Выявлены современные тенденции развития филологии в этой стране как научной отрасли и направления профессиональной подготовки. Раскрыты социокультурные особенности филологического

образования в США. Проанализирована трансформация системы филологического образования на концептуальном, законодательно-нормативном, организационно-педагогическом, содержательном, институциональном и социокультурном уровнях. Установлено, что содержание подготовки предусматривает интеграцию социально-гуманитарной, лингвистической, литературоведческой, переводческой составляющих и направленный на формирование компетентного филолога-исследователя, филолога-переводчика, филолога-литературоведа, в общем духовной многоязыковой личности. Выделены и охарактеризованы ключевые компетентности филолога (лингвистическая, литературоведческая, переводческая, кросс-культурная, информационная, исследовательская). Особое внимание обращено на проблему качества филологического образования, в частности определены критерии и их показатели. Обозначены перспективы дальнейших научных исследований по проблемам филологического образования в США.

Ключевые слова: филологическое образование, содержание, ключевые компетентности, организация обучения, мультикультурализм, интердисциплинарность, США.

NATALIA BIDYUK

biduknm@ukr.net

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,

Khmelnyskyi National University

MARYNA IKONNIKOVA

ikonnikova@ukr.net

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor?

Khmelnyskyi National University

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL CONCEPTS OF PHILOLOGICAL EDUCATION IN THE USA

Theoretical and methodical foundations of higher philological education in the USA have been considered. Modern trends in the development of philology as a scientific field and a direction of professional training in the USA have been found out. Sociocultural peculiarities of philological education in the USA have been revealed. The essence of transformation processes in the philologists' training at present time has been considered. They are: diversity and flexibility of educational programs; close relationship of higher education and linguistic communities; «major-minor» specialization; using of innovative forms and methods; reducing stress and increasing classroom time for independent students' work; providing free access to education; improving elective education system; academic students' mobility; implementing of «expert systems» into the quality of educational outcomes; creating conditions for ethnic minorities education. The transformation of the philological education system at conceptual, legal and normative, organizational and pedagogical, content-based, institutional and sociocultural levels has been analyzed. It has been found out that the content of the training provides for the integration of social and humanitarian, linguistic, literature-based, translational components of learning outcomes directed at forming a competent philologist-researcher, philologist-translator/interpreter, philologist-literary scholar, thus a highly moral, cultured personality. Key competencies of a philologist (linguistic, literature-based, translational, cross-cultural, information, research) have been singled out and characterized. Special attention has been paid to the problem of providing quality philological education; in particular, the criteria and their indicators have been singled out. Perspectives for further researches on the problem of philological education in the USA have been outlined.

Keywords: philological education, content, key competencies, learning organization, multiculturalism, interdisciplinarity, USA.

У контексті сучасних загальноцивілізаційних змін, стрімкого поширення транснаціоналізаційних процесів у світовому освітньому просторі, викликів лінгвістичної глобалізації процес модернізації філологічної освіти потребує розроблення нових освітніх стратегій на різних рівнях та запровадження їх у практику. Філологічна освіта є важливою складовою розвитку українського суспільства, оскільки становить потужне підґрунтя для розвитку духовного, інтелектуального та морального потенціалу нації. Теоретичне осмислення

проблеми та вивчення практичного досвіду професійної підготовки філологів показало, що нині спостерігається невідповідність якості філологічної освіти потребам сучасного глобалізованого суспільства. Це зумовлено низькою ефективністю заходів щодо підвищення престижу філологічних спеціальностей, недосконалістю нормативно-правового забезпечення (відсутність професійних стандартів, необґрунтованість визначених спеціальностей і спеціалізацій), нерозробленістю наукових прогнозів стосовно ефективного функціонування філологічної освіти й іншими чинниками.

Інтеграція освіти України з міжнародним освітнім простором, її вихід на європейський та світовий ринки освітніх послуг потребує наукового дослідження історії та сучасного стану філологічної освіти у високорозвинених країнах у світлі ідей її неперервності, інтеграції і демократизації, а також виявлення перспективних орієнтацій і тенденцій. Вважаємо, що вивчення та аналіз педагогічних здобутків США може стати цінним джерелом для осмислення прогресивних ідей щодо формування нової стратегії і розвитку української системи філологічної освіти. Ця країна має багаторічну історію зародження філологічної освіти, є центром світової лінгвістики, здобула світове визнання за високі показники щодо професійної підготовки фахівців гуманітарних наук з філології.

Актуальність і новизна дослідження зумовлена наявними зовнішніми і внутрішніми чинниками, серед яких найбільш важливими є: 1) процеси глобалізації та інтенсифікації міжнародних зв'язків, що суттєво впливають на формування теоретико-методологічних та дидактичних засад національної системи вищої філологічної освіти; 2) суспільна потреба у реформуванні вітчизняної системи вищої філологічної освіти, яка нині перебуває на перехідному етапі від старої системи світоглядних цінностей, і формуванні нових підходів з орієнтацією на світовий досвід; 3) потреби теорії і методики професійної освіти у розширенні знань про змістові та організаційні особливості навчання філологів у вищій школі США, виявленні перспектив використання американського досвіду в українській освітній практиці.

Упродовж останніх десятиліть українськими науковцями активно здійснюються дослідження з проблем професійної підготовки філологів у вітчизняному та зарубіжному досвіді. Різні аспекти філологічної освіти висвітлено у працях Л. Базиль, О. Зіноватної, Г. Ключека, В. Корнієнко, О. Мартинюк, Л. Мацько, О. Семенов, Т. Симоненко, І. Соколової та інших науковців. Важливими для нашого дослідження є висновки та ідеї щодо методичних аспектів іншомовної підготовки філологів, представлені у роботах Н. Бібік, М. Гаспарова, С. Ніколаєвої, І. Задорожної, Л. Морської, Л. Черноватого. Наукову і практичну цінність мають дослідження американських учених М. Беннетт, П. Ангеліса, Л. Блумфілда, Р. Бріслінга, А. Девіса, Г. Гая, Р. Каплана, В. Лабова, В. Лемберта й ін.

Мета статті – розкрити теоретичні, змістові, організаційні й методичні засади філологічної освіти у США.

Філологічна освіта має за мету формування наукового філологічного світогляду та лінгвістичної компетентності, що охоплює систему лінгвістичних, літературознавчих, соціокультурних знань, навичок і вмінь, ерудицію та інтуїцію, мовну поведінку. Як напрям підготовки вона охоплює предметні галузі мовознавства, літературознавства, перекладу, редагування, журналістики, прикладної лінгвістики тощо.

Численні опитування, проведені серед школярів, студентів, педагогічної та освітньої громадськості, дають змогу констатувати, що сучасний фахівець-філолог – це особистість інноваційного типу з високим рівнем знанневого потенціалу і духовної культури, кваліфікований словесник із належним рівнем мовної та соціокультурної компетентності, літературознавчої творчості, педагог із високим рівнем педагогічної майстерності. Поділяємо думку О. Семенов, що сучасний вчитель-словесник – це «людина культури» і педагог-творець, котрий усвідомив свої національні корені й шанує виховні цінності інших народів, уміє розпізнати, випестувати в кожному учневі його неповторно індивідуальний талент, захопити «живим», емоційним, пристрасним словом рідної мови і через неї формувати толерантну особистість з розвиненим почуттям розуміння й поваги до інших культур [2, с. 7].

Аналіз зарубіжних наукових джерел показав, що філологічна освіта спрямована на підготовку фахівців, здатних ефективно виконувати професійні функції на основі творчого використання національних і світових зразків морально-духовної культури, набутих

інтегрованих знань, умінь, навичок та досвіду з опорою на наукові та освітні інновації. Зміст підготовки передбачає інтеграцію соціально-гуманітарної, лінгвістичної, літературознавчої, перекладацької складових, що спрямовані на формування компетентного філолога-дослідника, філолога-перекладача, філолога-літературознавця, загалом духовної багатомовної особистості.

В освітній практиці США вивчення мов, літератур і культури належить до галузі знань «Вільні мистецтва», успадкованої від Середньовіччя. За класифікацією Фонду Карнегі, до вільних мистецтв належать: англійська мова і література/словесність; іноземні мови та література; науки про життя (біологія, медицина, антропологія, соціологія); математика; філософія і релігієзнавство; фізичні науки; психологія; суспільні науки та історія; візуальні та виконавські види мистецтва; краєзнавство, етнічні та культурні студії; гуманітарні науки, гуманітарні студії, загальні студії та гуманітарні дисципліни; міждисциплінарні та багатодисциплінарні студії [5, с. 3].

Ретроспективний аналіз розвитку філології в США як наукової галузі уможливив виокремлення сучасних тенденцій її розвитку, а саме: розвиток фундаментальних досліджень у галузі філології; інтеграція мовних дисциплін; поступове набуття філологією статусу мейнстріма; розширення напрямів філології (психо/нейролінгвістика, викладання мови, соціолінгвістика, прагматика, письмовий переклад, комп'ютерна лінгвістика, корпусна лінгвістика, лінгводидактика, функціональна лінгвістика, конструктивна лінгвістика, комунікативна лінгвістика, етнолінгвістика, інтерлінгвістика, перекладознавство, транслітерування, зіставне мовознавство, контрактивна лінгвістика, конфронтативна лінгвістика, ареальна лінгвістика, лінгвогеографія, просторова лінгвістика, когнітивна лінгвістика, математична лінгвістика, кібернетична лінгвістика, комп'ютерна лінгвістика картографія, стилеметрія, документознавство тощо); поширення досліджень з філології в академічних колах, наукових відомствах, міжнародних журналах, асоціаціях; зростання потреби у фахівцях з філології; стрімкий розвиток прикладних напрямів у лінгвістиці та міждисциплінарна взаємодія з іншими науками (кібернетикою, інформатикою, семіотикою, соціологією, педагогікою, психологією та ін.) [1, с. 107].

На забезпечення якості філологічної освіти значний вплив має діяльність відомих у США й світі інституцій (Міжнародна асоціація філології, Міжнародна сертифікаційна рада, Американська асоціація філології, Центр філології та лінгвістики та ін.), які активно співпрацюють з університетами щодо питань розроблення змісту освітніх програм, практичної підготовки студентів та їх подальшого працевлаштування, а також надання фінансової підтримки (грантів на навчання) для обдарованих студентів.

Використання системного підходу уможливило розглянути систему вищої філологічної освіти у США та трансформаційні процеси, які відбувалися на початку XXI ст. на різних рівнях: концептуальному, законодавчо-нормативному, організаційно-педагогічному, змістовому, інституційному, соціокультурному.

Обґрунтовуючи теоретико-методологічні засади розвитку і становлення системи вищої філологічної освіти у США, ми звернулися до аналізу філософських, економічних, педагогічних теорій і концепцій, що, з одного боку, становлять теоретичне підґрунтя вищої філологічної освіти, з другого – є рушійними чинниками трансформаційних процесів її розвитку. Особливу увагу спрямовано на теорії людського капіталу, консюмеризму, полікультурності, прогресивного прагматизму, асиміляції, англоцентризму, лінгвістичної та освітньої глобалізації, демократизації, гуманізму, релятивізму. Встановлено, що в американській соціально-педагогічній думці спостерігається поєднання наступності та новацій.

Концептуальними засадами філологічної освіти в американському досвіді є ідеї неперервності та доступності освіти; партисипативності й випереджувального розвитку; наступності змісту; входження системи національної вищої освіти в світовий освітній простір; інноваційного розвитку освіти і науки; інтеграції «крос-функціональних» і «крос-культурних» галузей знань; розвитку соціального партнерства; підвищення якості вищої освіти шляхом розроблення національної системи оцінювання якості освіти; випереджувальної підготовки тощо [1, с. 108].

Ґрунтовне опрацювання статистичних та інформаційних матеріалів міністерства освіти США, різних бюро статистики, центрів лінгвістики дало змогу кількісно та якісно проаналізувати особливості функціонування системи вищої філологічної освіти у США, і таким

чином, охарактеризувати її структуру. Остання представлена університетами, коледжами, спеціалізованими інститутами; державними, приватними, акредитованими, неакредитованими, традиційними і нетрадиційними навчальними закладами, етнічно-расовими ВНЗ. На підставі аналізу розкрито суть трансформаційних процесів, які відбуваються у професійній підготовці філологів на сучасному етапі: диверсифікація та гнучкість освітніх програм; тісний зв'язок вищої школи і лінгвістичної спільноти; спеціалізація за принципом «мейджор-майно»; використання інноваційних форм і методів навчання; скорочення аудиторного навантаження і збільшення часу на самостійну роботу студентів (співвідношення 1:3); забезпечення доступності освіти («система неповного навчального дня», «університет без стін», «коопероване навчання»); вдосконалення елективної системи навчання (різноманітність кредитів: трансферний, дуальний, спрямований кредит, блочний трансфер та ін.); розширення можливостей академічної мобільності студентів; впровадження «експертної системи» моніторингу якості навчальних результатів; встановлення в системі вищої освіти специфічної одиниці виміру «старіння знань»; створення сприятливих умов для навчання етнічних меншин.

Професійна підготовка філологів зорієнтована на розвиток толерантності, утвердження системи духовних і моральних цінностей, формування професійних компетентностей на принципах мультикультуралізму та інтердисциплінарності. Становлення та розвиток майбутнього філолога відбувається у трьох взаємопов'язаних площинах: самосвідомості (образ «Я – особистість»), діяльності («Я – фахівець») та комунікації («Я – професіонал»). На думку американської дослідниці, професора з французької мови та порівняльного літературознавства М. Мансон, інтердисциплінарність у підготовці філологів спрямована на формування та розвиток світоглядної зрілості, фахових компетенцій, потреби в афілітації (прагнення бути в оточенні людей) [6].

Філологічна освіта у США відрізняється від традиційних європейських практик такими соціокультурними особливостями: 1) статус англійської як мови міжнародного спілкування; 2) поліетнічність суспільства та постійне збагачення американських мовних ресурсів мовами та культурами іммігрантів. Мовна ситуація в цій полікультурній державі достатньо складна: англійська мова є рідною для більшості американців, другою для іммігрантів; окрім англійської, використовуються рідні мови іммігрантів; вивчаються іноземні мови, з-поміж яких виокремлюють критичні для національних інтересів країни. США не можна назвати навіть одномовною країною, оскільки в ній взагалі не існує офіційної мови, хоча упродовж останніх років було декілька спроб оголосити англійську офіційною мовою США.

Культурне розмаїття студентської спільноти (за етнічними ознаками до 50 %) вимагає від викладача навичок міжкультурного спілкування й специфічних технік викладання. При цьому важливе значення має трансферт освітніх технологій з одного культурного простору в інший з урахуванням культурних особливостей цього простору, тобто забезпечення так званої «культурної сенситивності» [7]. М. Беннетт визначає шість етапів формування міжкультурної сенситивності – від етно-центричного до етно-релятивістського мислення. Етно-центричний світогляд автор тлумачить як «досвідне усвідомлення своєї культури «центром реальності», за якого отримані особистістю у процесі соціалізації переконання і поведінкові кліше є незаперечними: вони сприймаються як належне». На протигагу цьому феномену, етно-релятивістський світогляд дає змогу сприймати власні переконання і поведінкові кліше як лише одну із багатьох можливих життєздатних моделей існування. Формування етно-релятивістського мислення відбувається на основі використання способів подолання культурної відмінності (заперечення, захист та мінімізація) та способів пошуку культурної відмінності (сприйняття, адаптація та інтеграція) [3, с. 26].

У змістовому контексті на підставі зіставлення та об'єктивного вивчення освітніх програм 11 провідних американських університетів з'ясовано, що фокус програм спрямований на формування ключових компетентностей: лінгвістичної, літературознавчої, перекладацької, крос-культурної, інформаційної, дослідницької.

Кожна із визначених компетентностей розглядається як ступінь сформованості системи знань, умінь та навичок, здібностей, ціннісних орієнтацій, інтегративних показників культури мовлення, стилю комунікації, критичного мислення, дослідницької культури. Не менш вагоме значення мають сформовані навички навчання та самоконтролю, навички навчання упродовж

життя. Фундамент лінгвістичної компетентності становить комплекс лінгвістичних знань про мову як суспільне явище і динамічну рівневу систему (фонетика, лексика, морфологія, синтаксис, стилістика), лінгвістичних умінь для вільного оперування мовними знаннями, рефлексивних умінь та мовленнєвих навичок (аудіювання, читання, говоріння, письмо).

Літературознавча компетентність охоплює сукупність знань про літературу в їх ретроспективі, інтерпретаційних, текстологічних, аналітичних, методологічних та рефлексивних умінь, що сприяють формуванню світоглядного уявлення про образ літературного простору у загальнокультурній площині.

Перекладацька компетентність передбачає сукупність знань прагматичних аспектів перекладу, сформованість перекладацьких умінь використовувати вербальні та невербальні засоби комунікації, здатність організувати крос-культурне спілкування з урахуванням соціальних норм поведінки та комунікативної доцільності висловлювання. На переконання соціолінгвіста У. Лабова варіативність мовних підсистем відповідно до певного лінгвосоціуму простежується на двох рівнях: стратифікаційному (зміна мови пов'язана з соціальною структурою лінгвосоціума) та ситуативному (диференційоване використання мови залежно від мети перекладу) [10].

Підґрунтям крос-культурної компетентності слугують знання культурних особливостей іншої країни, правил етикету, національних традицій, норм і принципів мовленнєвої поведінки в конкретному соціумі, а також уміння володіти інструментами і методами відтворення культури [4, с. 26-28].

Інформаційна компетентність передбачає знання, уміння, навички, способи діяльності в галузі роботи з професійно важливою інформацією (пошук необхідної інформації, її подальший аналіз, обробка, зберігання, обмін) за допомогою сучасних інформаційно-комунікативних технологій.

Дослідницька компетентність акумулює уміння спостерігати та аналізувати, висувати гіпотези для вирішення актуальних проблем філології, володіння науковим мисленням та науковою культурою, навичками виконання досліджень.

Важливе значення в організаційно-методичному контексті професійної підготовки філологів має просторово-часова компресія, що передбачає виключення або обмеження фіксації простору і часу у процесі навчання. Навчання має відкрито-закритий характер в умовах індивідуального існування студентів в світі комунікацій [9, с. 114]. Професійні функції викладача є фасилітаційними та консультаційними для створення атмосфери комфортного середовища. Ефективність результативного зворотного зв'язку, а також стимулювання та мотивація навчально-пізнавальної діяльності студентів забезпечується шляхом використання інноваційних методів («мовчазний метод», рефлексивний менторинг, мікрвикладання, експертиза, мовне портфоліо) та засобів (лінгводидактичні лабораторії) тощо.

Особливу увагу звернено на проблему забезпечення якості філологічної освіти, зокрема виокремлено критерії та їх показники: універсальність використання інноваційних педагогічних технологій з урахуванням особливостей навчання студентів різних культур та різних когнітивних стилів; посилення партнерських відносин університетів із соціальною інфраструктурою; громадська відкритість та орієнтація на зовнішні стандарти якості вищої філологічної освіти; залучення студентів до організації навчального процесу (99 % студентів готові брати участь у розробці змісту навчальних планів); забезпечення відповідності діяльності професорсько-викладацького складу вимогам до якості підготовки фахівців (65 % студентів вважають, що розмір заробітної плати викладачів повинен залежати від результатів навчання); орієнтація на індивідуалізацію навчання та практичне застосування отриманих знань; використання відкритого освітнього середовища.

Отже, результати наукового пошуку дають підстави зробити окремі узагальнення, що підтверджують актуальність і доцільність порушеної проблеми. Система філологічної освіти у США функціонує на засадах цілісної науково-обґрунтованої концепції сучасної філософії освіти та компетентісно-орієнтованої парадигми навчання. Динаміка її розвитку демонструє наявність проблем, що спонукають до пошуку найбільш оптимальних шляхів їх вирішення, зумовлюють трансформаційні процеси, які ведуть до модернізації філологічної освіти на основі відповідності актуальним і перспективним потребам особистості, суспільства і держави.

Використання інноваційних ідей американського досвіду сприятиме пошуку нових підходів для удосконалення професійної підготовки філологів у вітчизняній системі вищої освіти.

Перспективними напрямками подальших наукових розвідок вважаємо дослідження особливостей міжетнічної комунікації як методологічного феномена сучасної системи професійної підготовки філологів у США.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бідюк Н. М. Концептуальні засади професійної підготовки фахівців з прикладної лінгвістики в США / Н. Бідюк // Порівняльна професійна педагогіка. – 2013. – Вип. 2 – С. 105–116.
2. Семенов О. М. Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури: монографія. / О. М. Семенов. – Суми: ВВП «Мрія-1» ТОВ, 2005. – 404 с.
3. Bennett M. J. Towards ethnorelativism: A developmental model of intercultural sensitivity / M. J. Bennett // Education for the intercultural experience / in ed.: R. M. Paige. – Yarmouth: Intercultural Press, 1993. – 400 p.
4. Brisling R. W. Intercultural interactions / R. W. Brisling, K. Cushner, C. Cherrie. – Beverly Hills: Sage Publications, 1986. – 48 p.
5. Carnegie Classification of Institutions of Higher Education [foreword by Lee. S. Shulman] / The Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching. – Stanford: Carnegie Publications, 2001. – 198 p.
6. Department of Languages, Linguistics and Comparative Literature, FAU. [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.fau.edu/LLCL/>.
7. Gay G. Culturally responsive teaching: theory, research and practice (2 edition) / G. Gay. – New York: Teachers College Press, 2010. – 289 p.
8. Hymes D. H. On Communicative Competence / D. H. Hymes; in eds.: J. B. Pride and Janet Holmes. – New York: Harmondsworth: Penguin, 1972. – P. 269–293.
9. Hughes R. Internationalization of Higher Education and Language Policy: Questions of Quality and Equity / R. Hughes // Higher Education Management and Policy. – 2008. – Vol. 20. – № 1. – P. 111–128.
10. Labov W. Sociolinguistique / W. Labov. – P.: Ed. de Minuit, 1976. – 275 p.

REFERENCES

1. Bidiuk N. M. Kontseptualni zasady profesiynoyi pidgotovky fakhivtsiv z prykladnoyi lingvistyky v SSHA [Conceptual Foundations of Specialists' in Applied Linguistics Professional Training in the USA], Porivnyalna profesiyna pedagogika, 2013. No, pp. 105–116.
2. Semenog O. M. Profesiyna pidgotovka maybutnikh uchyteliv ukrayinskoyi movy i literatury: monografiya [Future Ukrainian Language and Literature Teachers' Professional Training], Sumy, VVP "Mriya-1" TOV, 2005, 404 p.
3. Bennett M. J. Towards ethnorelativism: a developmental model of intercultural sensitivity, Education for the intercultural experience, Yarmouth, Intercultural Press, 1993, 400 p.
4. Brisling R., Cushner K., Cherrie C. Intercultural interactions, Beverly Hills, Sage Publications, 1986, 48 p.
5. Carnegie Classification of Institutions of Higher Education [foreword by Lee. S. Shulman], The Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching, Stanford, Carnegie Publications, 2001, 198 p.
6. Department of Languages, Linguistics and Comparative Literature, FAU [Electronic resource]. Mode of access: <http://www.fau.edu/LLCL/>.
7. Gay G. Culturally responsive teaching: theory, research and practice (2 edition), New York, Teachers College Press, 2010, 289 p.
8. Hymes D. H. On Communicative Competence, New York, Harmondsworth, Penguin, 1972, pp. 269–293.
9. Hughes R. Internationalization of Higher Education and Language Policy: Questions of Quality and Equity, Higher Education Management and Policy, 2008, Vol. 20, No 1, pp. 111–128.
10. Labov W. Sociolinguistique, P., Ed. de Minuit, 1976, 275 p.

УДК 37.015.311:316.72 – 043.5:37.091.12:378

АНЖЕЛІКА СОЛОДКА

a.solodkaya@mail.ru

доктор педагогічних наук, професор,

Миколаївський національний університет ім. Василя Сухомлинського